

17. ОУН–УПА. Відео [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/video/>
18. Офіційний сайт Ялтинської кіностудії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yaltafilm.com/o-kinostudii>
19. Офіційний сайт кіностудії «Контакт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://contactstudio.com.ua/>
20. Офіційний сайт кіно–відео фестивалю «Відкрита Ніч» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opennight.netstyle.com.ua/?q=about>
21. Офіційний сайт Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.docudays.org.ua/2010/index.php>
22. Офіційний сайт національної кіностудії імені О. Довженка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dovzhenkofilm.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=2&lang=ru
23. Першко А. Современное украинское кино: испытание системы [Електронний ресурс] / А. Першко. – Режим доступу: http://kino-teatr.ua/ru/main/news_article/article_id/1907.phtml
24. Презентация фильма «Погибаю, но не сдаюсь!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rebel-kino-fest.livejournal.com/16556.html>
25. Слободян М. Сучасний український документальний фільм. – К.: «Наукова думка», 1972. – 120 с.
26. Чашко Л. Кіно, радіо, телебачення у виховній роботі. – К.: «Радянська школа», 1979. – 152 с.
27. Ширман Н. Перші кроки з кінокамерою. – К.: «Мистецтво», 1978. – 151 с.
28. Молоде кіно України. Каталог. Вип.2. – К.: Кіно–Театр, 1998. – 24 с.
29. Иофис Е. Кинофотопроецсы и материалы. – М.: Искусство, 1980. – 240 с.
30. История советского кино. Т.4. 1952–1967. – М.: Искусство, 1978. – 488 с.
31. Кинофикация, кинопрокат, кинопромышленность. – М.: Искусство, 1972. – 663 с.

References

1. Brjuhovec'ka L. Pryhovani fil'my ukrai'ns'kogo kino 1990–h. – K.: Artek, 2003. – 384 s.
2. Golovaha E. Proshloe, nastojashhee i budushhee ukrainskogo kinematografa v zerkale obshhestvennogo mnenija // Zerkalo Nedeli. – 2003. – №32.
3. Illjenko Jurij. Paradygma kino. – K.: Abrys, 1999. – 416 s.
4. Levchuk Timofej. Il'jashenko Vasiliy. Kinorezhissura. – Kiev: Izdatel'stvo Mystectvo, 1981. – 243 s.
5. Il'jashenko V. Jetjudy o kino. – K., 1998. – 119 s.
6. Il'jashenko Vasil'. Istoriya ukrai'ns'kogo kinomystectva. – K.: Vik, 2004. – 442 s.
7. Istoriya mist i sil Ukrai'ns'koi' RSR: V 26 t. Mykolai'vs'ka oblast' / Red. kol. tomu: Vasil'jev V. O., AN URSR. Instytut istorii'. – K.: Golov. red. URE AN URSR, 1971. – 798 s.
8. Lickevych O. Bjudzhet strichky «Iljuzija strahu» za scenarijem O Aleksandra Turchynovi – 2,5 mln. hryven' // Telekrytyka. – 2007. – №12.
9. Knjazeva Svetlana. Takaja vot zhizn' i takoe kino. – K.: Sofija, 1994.
10. Kornijenko I. Kino i roky. Vid nimogo do panoramnogo. – K.: Mystectvo, 1964. – 260 s.
11. Kosach Ju. Dramaturgija i rezhysura dokumental'nogo telefil'mu. – K.: «Naukova dumka», 1982. – 167 s.
12. Ljudi, gody, fil'my... Kinoklub «Voshozhdenie» / sost. Ilona Nanykina. – Zaporozh'e: Dikoe pole, 2011. – 128 s.
13. Marchenko Sergij. Specyfika vidtvorennya istorychnogo materialu zasobamy naukovu–populjarnogo kino. Avtoreferat dysertacii'. – K., 2012. – 32 s.
14. Muratov A. I. Scenarij rezhissura i montazh ljubitel'skogo nauchno–tehnicheskogo kinofil'ma. – Kiev, 1972. – 208 s.
15. Mykolai'vshyhna v novitnij istorii'. 70–richchju utvorennya Mykolai'vs'koi' oblasti prysvjachujet'sja: Navchal'nyj posibnyk. – Mykolai'v: Vyd–vo PP Shamraj, 2007. – 280 s.
16. Na Berlin. Ukrainskaja korotkometrazhka edet na festival' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.myrek.org/?p=192>
17. ОУН–УПА. Відео [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/video/>
18. Офіційний сайт Ялтинської кіностудії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yaltafilm.com/o-kinostudii>
19. Офіційний сайт кіностудії «Контакт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://contactstudio.com.ua/>

20. Офіційний сайт кіно–відео фестивалю «Відкрита Ніч» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opennight.netstyle.com.ua/?q=about>
21. Офіційний сайт Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.docudays.org.ua/2010/index.php>
22. Офіційний сайт національної кіностудії імені О. Довженка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dovzhenkofilm.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=2&lang=ru
23. Pershko A. Sovremennoe ukrainskoe kino: ispytanie sistemy [Elektronnyj resurs] / A. Pershko. – Rezhym dostupu: http://kino-teatr.ua/ru/main/news_article/article_id/1907.phtml
24. Presentacija fil'ma «Pogibaju, no ne sdajus'!» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://rebel-kino-fest.livejournal.com/16556.html>
25. Slobodjan M. Suchasnyj ukrai'ns'kyj dokumental'nyj fil'm. – K.: «Naukova dumka», 1972. – 120 s.
26. Chashko L. Kino, radio, telebachennja u vyhovnij roboti. – K.: «Radjans'ka shkola», 1979. – 152 s.
27. Shyrman N. Pershi kroky z kinokameroju. – K.: «Mystectvo», 1978. – 151 s.
28. Molode kino Ukrai'ny. Katalog. Vyp.2. – K.: Kino–Teatr, 1998. – 24 s.
29. Iofis E. Kinofotoprocesy i materialy. – M.: Iskusstvo, 1980. – 240 s.
30. Istoriya sovetskogo kino. T.4. 1952–1967. – M.: Iskusstvo, 1978. – 488 s.
31. Kinofikacija, kinoprokat, kinopromyshlennost'. – M.: Iskusstvo, 1972. – 663 s.

Zerkal M. M., Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of History, Institute of History, Political Science and Law Nikolaev National University named after V. Sukhomlinsky (Ukraine, Mykolaiv), nikolaizerkal@gmail.com

A historical sketch of certain aspects of the development of amateur and documentary films on the example of Mykolaiv region

The author conducted a study on the formation and development of amateur cinema on the territory of the Mykolajiv region in the post-war period prior to the proclamation of independence. Based on the original sources, a scheme has been developed for the creation and activities of amateur film studios, the sources of funding and their influence on the formation of the worldview of the participants in the circles. The importance of amateur cinema in the creation of documentary film sources, the need for their study, systematization and integration into the scientific circulation of researchers and scientists is determined.

Keywords: cinema, industrial enterprise, film camera, screenplay, document, documentary film, reportage, enthusiast, amateur cinema.

* * *

УДК 392.2–55/477

Іванців Н. О.,

магістрант кафедри етнології і археології, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Україна, Івано–Франківськ), ivanciv1996@ukr.net

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ НА ОПІЛЛІ (НА ПРИКЛАДІ ЖИДАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

На основі ряду етнографічних та історіографічних джерел досліджено весільну традиційну обрядовість на Жидачівщині кінця XIX – 30-х рр. XX ст. Мета дослідження полягає в комплексному вивченні весільних обрядів Опілля. В роботі проаналізовано передвесільну обрядовість та цикл післявесільних традицій, простежено локальні весільні звичаї і обряди центральної частини Опілля. Методом польового дослідження зібрано й опрацьовано етнографічні матеріали у жителів населених пунктів Жидачівського району Львівської області. На прикладі вивчення проблематики показано, що весільні традиційні звичаї та обряди є необхідною складовою з точки зору розкриття своєрідного мікросвіту української традиційної сім'ї, родинних цінностей і досвіду, пізнавального аспекту всього розмаїття обрядової символіки та поетичної творчості.

Ключові слова: Опілля, весільна обрядовість, родинні цінності, сватання, оглядини, заручини, дівич–вечір, барвінковий вінок, «брама», шлюб, дякування, обрядова символіка.

У сучасному українському суспільстві важливе місце належить духовним традиціям, де провідною формою їх функціонування є весільна обрядовість. Це один із найстійкіших і найскладніших компонентів традиційно-побутової, духовної культури, яскравий показник етнічної ідентичності. У ній простежуються пережитки архаїчних уявлень, соціальних та сімейно-шлюбних відносин, що формувалися в різні історичні епохи.

Метою дослідження є показати весільні традиційні звичаї та обряди Опілля, що являються необхідною складовою з точки зору розкриття своєрідного мікросвіту української традиційної сім'ї, родинних цінностей і досвіду, пізнавального аспекту всього розмаїття обрядової символіки та поетичної творчості.

Весільна обрядовість – це цілісний, внутрішньо-організований системний складник культури, вивчення якого потребує переосмислення наукових напрацювань попередніх поколінь дослідників і застосування нових методик щодо структурування матеріалу. Аналіз сутності весілля свідчить про зацікавленість науковців до нього в цілому та його регіональних типів. Зокрема цей аспект викликав наш інтерес до обраної тематики. Джерельна база дослідження відображає значний інтерес до неї культурологів, істориків, етнографів, фольклористів. Так, українське весілля, його сутність, традиції, обряди розглядали В. Борисенко [1], Л. Костюк [3], З. Макарчук [5], С. Макарчук [6], С. Парховенко [8] та інші, проте весільну обрядовість етнографічного району – Опілля не досліджували своїх наукових працях.

Нині українське весілля – це поєднання давніх традицій сватання, жартівливого «випукування» молодої, благословення батьків і сучасних розваг під час самої урочистості. І в кожному регіоні, а інколи й у кожному селі простежуються локальні звичаї, пісні, обряди.

Згідно польових етнографічних досліджень встановлено, що в минулому одружувалися на все життя і тільки з однією людиною, тому що розлучення не допускалось, строго засуджувалось. Тож момент вибору судженого був дуже відповідальним. Система дошлюбного спілкування передбачала певні норми залицяння та сватання. Молодь переважно спілкувалась в межах свого села.

На рубежі ХХ – ХХІ ст. цей принцип був порушений і молодь шукала собі пару не тільки в своєму селі, а й у навколишніх селах. Коли хлопець із чужого села приходить на інше бували різного роду непорозуміння.

У багатьох місцевостях України молодь збиралася на вечорниці ще в 50–60-х рр. ХХ ст. Наставала осінь з довгими вечорами, і негода заважала молоді збиратися на вулиці. Часто на вечорницях з кутка на куток переходили хлопці, а то приходили і з інших сіл; тоді вони ставили місцевим хлопцям могорич [7, с. 118].

Кравець Марія із села Городище Жидачівського району Львівської області розповіла, як у цьому ж селі молодь знайомилась «на вечорницях, дівчата і хлопці кукурудзу лушили, а коли полушили, то пір'я дерли. Пізніше все то розсували і приходив хлопець з гармошкою, і починались танці. Переважно в селі всі знали і одружувались місцеві з своїх околиць» [11, арк. 3].

Для вечорниць вибирали хату, де жило небагато людей. Найчастіше це була хата вдови або самотньої

жінки. За хату і світло на період вечорниць дівчата платили харчами, хлопці ж наймали музик. На вечорниці починали ходити з 16 – 17 років, тут молодь парувалася, а невдовзі й справляли весілля. Тривало це дійство по вечорах із 7 до 10 – 11 години вечора. Приготувавши у складчину вечерю (хто приносив борошно, хто сала, хто яєць), дівчата сідали за роботу: за столом вишивали, прями на полу, на лавках, часто сідали біля печі. Працюючи, дівчата співали. Окрім загальновідомих пісень, таких як «Терен цвіте», «Ой у полі озеречко», «Світить місяць» та інших, у кожному селі були свої, місцеві [7, с. 118]. Згодом приходили хлопці, просилися до хати і під вікном співали. Хлопці також брали роботу – хто плів бриля, хто стругав ложку. Проте вони більше милувалися дівчатами, спостерігали за їхньою роботою. Працювали з піснями, жартами; висміювалися окремі вади односельчан; жартували над закоханими. Іноді приходили молоді подружжя та старші люди. Тут можна було почути різні оповідання, казки, байки. Хлопці з дівчатами наодинці стояли в сінях або в затишку – під деревом, біля перелазу. Поверталися з вечорниць часто парами [7, с. 121]. Респондент з м. Ходорова Озарків Галина розповідає «йшли в село корови пасти, зустрічалися в день. А пізніше зустрічалися там, де молоді, серед села увечері, знайомились, ходили проводжали один одного» [12, арк. 1].

Кожна місцевість мала своє забарвлення вечорниць з піснями, танцями, звичаями. Все це створювалося в процесі спілкування, тривалого перебування разом, творчої ініціативи кожного. Молодь творила мистецтво, продовжувала традиції дідів і батьків. Проте на сьогодні все це – історія. Вечорниці сьогодні – переважно концерти на сцені, в яких найчастіше беруть участь літні люди. Це можна пояснити й тим, що в селах мало молоді, а ті, хто залишився, тягнуться до міської культури. Вихід із цієї ситуації, очевидно, слід вбачати у створенні молодіжних клубів за інтересами, де можна було б спілкуватися, співати, вишивати, розважатися [7, с. 125].

Сьогодні у молоді немає жодних обмежень. Популярна форма спілкування – Інтернет, який долає будь-які географічні відстані та перешкоди. Не менш характерним для сучасності є мобільний зв'язок, дискотеки, нічні клуби, кафе, театри тощо. Вище згадане замінило колишні вулиці, забави, вечорниці, де молодь розважалася, співала, танцювала.

Сватання – найцікавіший і відповідальний акт весільної обрядовості, що супроводжувався великими переживаннями з боку парубка. Часто позитивний результат сватання залежав від авторитету, красномовності, хитрості і весільної вдачі сватів (старостів) [4, с. 258].

Традиційний український обряд весілля умовно можна поділити на три цикли: передвесільний, власне весільний і післявесільний.

Перший цикл весілля розпочинався сватанням, що частіше відбувалося з домовленості молодих людей, або були випадки і несподіваних сватів, які ризикували «дістати гарбуза». Ця зустріч двох сторін (батька молодої та посередників молодого) для досягнення згоди на шлюб мала у різних регіонах України локальні назви: «сватання», «могорич», «змовини» [2, с. 391].

Сватати дівчину йшли два старости – як правило, близькі родичі, поважні одружені чоловіки (зрідка один)

і молодий. У давні часи траплялося й без нареченого. У призначений день вони, зайшовши до хати дівчини з хлібом у хустині, віталися і починали традиційну промову, що була відмінна в різних регіонах. Атрибутами сватання, а також символічними знаками згоди, залежно від місцевості, були піднесення хустки, пов'язування рушника, обмін хлібом. Знаками відмови – піднесення гарбуза, макогона, повернення хліба [2, с. 392].

Коли батьки давали згоду на одруження, дівчина подавала старостам хліб на вишитому рушнику через плече, а молодому дарувала хустку. Успішне сватання закінчувалося багатим застіллям. Однак, не завжди дівчина та її батьки давали згоду на одруження. У таких випадках вона повертала старостам принесений ними хліб, а молодому давала гарбуза, що для нього було страшним соромом і образою [4, с. 259].

Респондент з м. Ходорова ОзарківГалина оповідає «Хлопець приходив додому до дівчини мусів познайомитися з батьками. Сказати чого прийшов, гарно мусів говорити до батьків. Сподобатись батькам, щоб батьки дали дозвіл. Могло бути таке, що батьки не дозволили. Сватання відбувалося в основному в молодій хаті. Сідали за стіл і говорили, що вони хочуть. На знак згоди рушничок давала вишитий своїми руками. А на відмову давала гарбуз, колись таке було, тепер такого немає» [12, арк. 2].

Кравець Марія інформує «Моя бабця мені розказувала, як познайомилась із моїм дідом. Вона побачила його аж на сватанні. Договорилися були батьки, тому що вони були господарі і мали свої поля, які межували. Дід був з Рогатинського району, а бабуся була з Жидачівського району, але села межували і поля їхні межували. Коли їхні батьки робили на полі, вони вирішили, для чого ділити це поле, в мене є син, а в тебе дочка. Давай ми їх поженемо. І так вони домовилися і казали присилати сватів. Моя бабуся побачила свого нареченого тільки на сватанні, але вони дуже добре життя прожили, в них було четверо дітей, вони добре жили. Бабуся казала, що дід ніколи поганого слова її не сказав, о так вони й поженилися» [11, арк. 2].

Давня традиція проводити обряд сватання зараз повністю втрачено, і багато молодих пар просто ставлять своїх батьків перед фактом. І якщо вони не проти його кандидатури, то погоджуються на шлюб.

Другий етап перед весільного обрядового дійства – оглядини. Якщо ж сватання проходило успішно, через деякий час влаштовували знайомство з господарством і приданим молодого й молодій – оглядини, на які збирались батьки й родичі нареченої, а її ніколи не брали. Слушно вважати, що думка дівчини не буде об'єктивною. Батьки дівчини оглядали господарство майбутнього зятя, ближче знайомились з його сім'єю. Траплялося, що родичі парубка вдавались до певних хитрощів і намагалися продемонструвати свою заможність. Для цього деякі речі позичали в родичів та сусідів. Оглядаючи, як об'єднавча ланка між сватанням і заручинами на початку ХХ ст. подекуди зникали або влаштовувались у випадку заміжжя в чуже село [1, с. 92]. У населених пунктах Жидачівського району оглядини майже втратили обрядове навантаження і зводилось до гостини і знайомства родин.

За період від сватання до оглядин була можливість обдумати рішення про одруження, тому на заручинах закріплювалося досягнення остаточної згоди на шлюб.

Придане дівчини в селянському побуті складалося з таких традиційних речей, як скриня з одягом, полотном, художніми тканинами, подушки, корова чи телиця, вівці та інше. Посилення класової диференціації села спричинилось до особливої погоні за землею. Вже з початку ХХ ст. серед традиційних предметів приданого кусок поля стає основним. Шлюб став розглядатися не лише, як природна потреба творення сім'ї, але як засіб одержання матеріальної вигоди [6, с. 111].

Готуючи своє придане, дівчина обов'язково вишивала рушники – як для сватів і нареченого, так і для окраси свого житла у майбутньому сімейному житті. Тим більше, що й сам весільний церемоніал аж ніяк не обходився без рушників, ними перев'язували сватів, пов'язували молодих. До нас дійшов і широко практикується такий красивий і в той же час символічний звичай – ставати молодим на рушник. Рушник – це символ чистого широкого шляху, яким піде повноправна родина [4, с. 261].

Респондент Корпан Ганна розповідає, що «дівчина вишивала і мама помагала. Дівчина вишивала сорочку молодому, рушники. Коли мало бути вже весілля дівчина дарувала йому сорочку» [10, арк. 3].

Респондент Озарків Галина стверджує, що «весільний рушник вишивала дівчина–молода та, що досягла певного віку, що мала виходити заміж. Рушник давали під коровай, коли йшли до шлюбу, а потім той рушник зберігали. Це дуже символічний рушник. Чим він гарніший, більший, багатший, вишитий то казали, що краща буде доля тої дівчини, краще буде жити в сімейному житті» [12, арк. 4].

Заключною обрядодією, якою закріплювалося досягнення остаточної згоди на шлюб, були заручини. Після цієї фази передвесільної обрядовості справа про одруження набирала правової сили. Відбувався обряд призначений для цього час. Обов'язковими складовими частинами заручин були перший посад молодих і обмін подарунками. Так, батьки і родичі молодого зайшовши з хлібом, сідали до столу. Старший староста брав рушник і покривав ним хліб, потім праву руку нареченого клав на хліб, на неї лягала рука нареченої. А потім усіх близьких та родичів. Далі він зав'язував рушником покладені на хліб руки, після чого їх розв'язували і наречена обдаровувала молодого і всю його родину. За цими обрядодіями починалася частина з піснями, музикою та танцями [5, с. 16]. На заручинах молоді обмінювались перснями і з цього дня молодий уже мав право ночувати в домі молодій. Мати молодій вперше сама стелила їм постіль. Після заручин жоден із наречених не мав права відмовлятися від шлюбу, бо це вважалося великим безчестям і призводило до значних матеріальних і моральних збитків [4, с. 259].

Напередодні весілля молоді (кожен у себе) влаштовували вечір–прощання з парубоцькою та дівочою свободою. Особливою задушевністю, ліричністю відзначався дівич–вечір, що символізував розлуку з батьківським домом і перехід в інший статус – статус жінки, господині. Запрошення на дівич–вечір подружки плели віночок для молодій і все це проходило під спів весільних пісень [4, с. 259]. Дівич – вечір тривав допізна і супроводжувався крім пісень, сміхом, жартами і сумом дівчат з приводу того, що їхня подруга вже не буде ходити на вечорниці, не буде гуляти з ними на вулиці, а

переходить в інший, такий бажаний і такий хвилюючо-тривожний статус дружини, господині.

Наречений теж влаштував у себе вдома вечір-прощання з парубоцькою свободою. Парубки вечеряли «пропивали» його свободу, жартували, згадували смішні історії із свого парубоцького безтурботного життя, бажали молодому доброї жінки, багато дітей і сімейного щастя [4, с. 261].

Важливим елементом перед весільного періоду були і залишаються Українціцерковні оповіді. В багатьох селах Жидачівського району протягом трьох тижнів перед шлюбом священник в церкві оголошував громаді про намір і згоду молодих одружитися. Протягом усього періоду між заручинами і вінчанням сусіди і знайомі мали право повідомити священнику все, що могло стати на перешкоді укладанню шлюбу.

В Україні протягом XIX ст. та аж до 30-х рр. XX ст. зберігався у відносній цілісності традиційний весільний обряд і особливо основна його структурна частина – власне весілля, яке ділилося ще на ряд підструктур – передшлюбні дієства (випікання короваю, виплітання вінка, запросини на весілля) [2, с. 392].

Власне весільний обряд тривав тиждень. У більшості сіл Жидачівщини весільний обряд зачинали у п'ятницю, бо «п'ятниця – печатниця». В цей день пекли коровай. Випікання весільного хліба – особливий ритуал, до якого запрошували досвідчених коровайниць, щасливих у сімейному житті. Саме приготування тіста й випікання короваю супроводжувалося піснями. Для прикрашання короваю, а також для подарунків гостям випікалися шишки, подарки, колачі. Коровай оздоблювався теренками – гілками фруктових дерев, обліпленими тістом і пропеченими в печі. Вони мали своє призначення – один вид хліба символізував згоду чи відмову від шлюбу при сватанні, інший служив для обміну між родинами молодих, спеціальним короваем благословляли, вітали молодих; було печиво, яким обдаровували коровайниць і дружок, або інше, яке дарували тільки батькам молодих.

Звичайно, сьогодні зникає багато видів весільних печив, а разом з ними й назви ритуального хліба, але залишається найбільша окраса весілля і його символ – коровай. Найважливішою прикрасою весільного короваю було гільце. По тому, як випечеться коровай згадували про життя майбутньої сім'ї – якщо трісне в печі, один з молодих може померти [9, с. 60].

Коровай був символом достатку й щастя, наприкінці весілля його розподіляли між усіма присутніми. Найчастіше випікали коровай у сім'ях обох молодих і ділили їх під час дарування. Крім того, коровай був символом заміжжя. Неодмінними атрибутами прикрашання весільного хліба були: барвінок, овес (чи колосок пшениці, жита), калина, що було глибоко символічним і мало сприяти зміцненню шлюбу, частію й добробуту. Про що й повідомляють респонденти, наприклад Корпан Ганна: «Пекли коровай колись. Пекли великий, що зав'язували у верето» [10, арк. 3]. Респондент Озарків Галина розповідає «коровай пекли в хаті, була піч така до випікання. Тісто місили, пісні співали, то було багато жінок, які багато тісто замішували. Робили різні вироби на коровай. Була така жінка яка вміла це робити. Співали, жартували і приговорювали різні приговірки. Робили такі різні з тіста

хрестики, пташки, листочки, ягідки. Потім прикрашали зверху різними квітами, листочками, залежно від погоди і пори року. Його зберігали на високому місці, щоб ніхто його не скинув» [12, арк. 3].

На території Опілля зберігся барвінковий обряд, який вважається дуже давнім. У переддень весілля жінки сходилися до хати нареченої. Вони співали про кінець дівування та плели два віночки: один для молодої, а другий – «долю» нареченим. Барвінок для вінка повинні були назбирати дружки. Кілька пучечків барвінку освячували у церкві. Плести віночок та «долю» довіряли жінкам, які мали щасливу сім'ю та легку руку. Під час плетіння «долі» нитка та мотузка не повинні рватися та заплутуватися у вузли, бо такою буде доля молодих.

Кравець Марія розповідає, що «Весілля починалося в п'ятницю, збиралися молоді хлопці, дівчата. Спочатку вони йшли до лісу збирали барвінок, співали пісні, жартували, потім барвінок приносили додому і з тим барвінком вони йшли до церкви в п'ятницю зранку. Всі йшли до церкви, було 6 дружбів і 6 дружок, молода з молодим, батьки, йшли посвячували той барвінок, приносили додому той барвінок. А на вечір сходилися молоді дівчата, молоді хлопці і плели вінки, різні прикраси, букетики, жартували, співали. Коли вони сплели вінок молоді, староста брав три великих хліба і ставив вінок на хліб. Пізніше запрошували маму і тата благословити той вінок, покропити свяченою водою, і тоді одягали вінок молоді на голову. Молода кланяється своїм батькам, всім своїм гостям, вони цілувалися, і тоді відбувалося застілля, сідали, накривали столи. Все прибирали, запрошували музику. Молоді хлопці і дівчата танцювали до ранку. Це було для всіх хлопців і для дівчат, які були не одружені, одружені туди не йшли хіба, що сестра чи брат. Молода з віночком ходила запрошувати на весілля з дружками. Молода була одягнута у вишиту сорочку, спідницю шалянову в квітах. Зверху був такий горщик вишитий, так само були одягнуті і дружки, але вони не мали вінка, а мали такі квітки вплетені в голову» [11, арк. 1].

Респондент Озарків Галина оповідає «йшла молодь, дружки, дружки до лісу рвали барвінок і тоді ввечері спеціально був обряд. Приходила хресна мама, вона була основна, щоб плести той вінок. І плели вінок той, барвінок складали по листочку красиво, плели з піснями. Той вінок використовували дівчині під вельон» [12, арк. 4].

Передує весіллю і обряд заплітання коси. Батько ставив стілець для молодої, а у руках тримав гроші. Мати садила доньку на стілець, заплітала косу. Батько в той час подавав матері різні купюри, які вона вклдала в косу, анаймолодший брат повинен косу розплести, гроші забирив собі на своє майбутнє багатство.

Важливий елемент весілля – запросини гостей. Найпоширенішою їх формою було особисте відвідування родичів молодими перед тим, як випровадити дочку (сина) запрошувати родину на весілля, мати обсіпала її (його) і дружок зерном, грошима. За звичаєм просили усіх, не минаючи жодної хати в селі, й обов'язково усіх членів сім'ї персонально [2, с. 395].

Респондент Кравець Марія розповідає «другий день починався в суботу з самого ранку в молодої. Сходилися дружки їх було шестеро. Вони йшли в село всіх запрошувати гостей на весілля, до цього часу не

просили. Ходили в кожну хату яка була призначена для весілля. Перше кланялась дружка і запрошувала на весілля, пізніше молода, а потім всі дружки. В селі був такий звичай, що треба було три рази в кожну хату прийти і запросити на весілля, тому що господар і господиня були одягнені на весілля і чекали коли третій раз прийдуть просити. Перший раз молода обходила все село з дружками, а другий і третій раз дружки ділилися по двоє, а молода відпочивала. Дружки мали відведені райони села і ходили просили запрошували на весілля» [11, арк. 1].

Корпан Ганна оповідає «запрошували на весілля сусідів, родину, а якщо були багаті, то йшли хто хотів. Колись просили на весілля молода з дружкою. Найперше йшли до близьких родичів, у старших просили благословення, кланяючись просили на весілля:

Просили вас мама і тато

І я вас прошу

Щоб ви прийшли до мене на весілля» [10, арк. 3].

Респондент Озарків Галина розповідає «запрошувала мама і тато і я вас запрошую, щоб ви прийшли до мене на весілля. Вказувала годину, дату, куди і тоді люди їм дякували, а було таке, що гроші давали ті люди, які були запрошені, або пригощали чаєм і солодощами» [12, арк. 3].

До церкви на вінчання і до двору батьків молодих супроводжувало дуже багато людей – цілий «весільний поїзд». У наш час переважно весільний поїзд складається з кількох автомобілів, які звуками клаксонів сповіщають про наближення молодого.

Перед «брамою» ставили стіл, яким перегороджували вхід на подвір'я. «Брамою» називали викуп молодої. Відбувалися торги, під час яких дружки молодої виторгоували для себе викуп. Після закінчення торгів стіл забирали, виводили «молоду». Як правило, це передодягнений у чудернацький одяг чоловік або старша жінка. Усі дії супроводжуються жартами, сміхом. Врешті дружки виводили справжню наречену. Вона тричі кланяється своєму обранцю, він їй. Наречені заходили в будинок, разом просили благословення у батьків [3, с. 266]. Батьки благословляли дітей хлібом і виряджали до церкви. Ще у XVIII ст. вінчання в церкві й весілля часто відбувалося не в один день, а через певний проміжок часу; бувало, що спочатку вінчалися, а весілля відбували через місяць. Повінчані молоді жили окремо у своїх батьків до весілля. Таким чином, вінчання поступово ставало невід'ємним елементом традиційного народного обряду [2, с. 396].

Обряд вінчання теж має глибокий символічний зміст. Сьогодні, корони, які одягає священник на голови молодим, символізують їхню нагороду в небі за гідне подружнє життя. Іноді корони замінюють вінками, сплетеними з зеленого барвінку, але їх смислове навантаження залишається незмінним. Запалена свічка є символом того, що чоловік з жінкою мають освічувати одне одному життєвий шлях своєю любов'ю і підтримкою. Обручки є знаком того, що шлюб укладається на все життя (коло – безкінечність) [8, с. 90].

За весільними столами теж дотримувалися певних обрядів: покривання голови молодої хусткою, що означало перехід її під владу чоловіка, обдарування молодих [4, с. 263].

Застільні промови на честь молодих, побажання щасливого життя переривалися піснями, танцями [4, с. 265]. На завершення гостини музиканти співають молодят, їхнім батькам і гостям «Многая літа», а дружки співають подячну пісню самим музикантам. Після цілого ряду церемоній проводжали молодих до шлюбної ночі.

Останній весільний обряд – дякування. Молодий купував калачі й напої, кликав весільних батьків та інших гостей, щоб запити своє газдівство. Цей останній акорд весілля відбувався зі співами і танцями. Озарків Галина розповідає «весілля закінчується тим, що староста дякує батькам, співають «Многая літа» всім гостям, всім присутнім за таку подію важливу, що відбулася в родині. Другий день після весілля збираються всі за той самий стіл і далі продовжують святкувати. Дякують один одному за те, що відбулася така подія» [12, арк. 7].

Отже, на сьогоднішні моменти весільної обрядовості Опілля зазнали певних змін – здебільшого скорочення тривалості її загалом чи окремих компонентів структури. Хоча останнім часом дещо відроджується традиційне весілля. Воно, як колись складається з трьох основних циклів. Структура українського весілля є традиційною і поділяється на цикли. Кожний цикл складається з обрядів, більшість з яких у другій половині ХХ ст. поступово втрачають релігійно-магічний зміст, перетворюються в розважально-ігрові дії проведення сучасного сільського весілля, хоча весільний ритуал як форма укладення шлюбу не втратив свого значення.

Список використаних джерел

1. Борисенко В. Сімейна обрядовість українців ХХ – початку ХХІ століття / В. К. Борисенко. – К.: НАН України, ІМФЕ, 2016. – 256 с.
2. Історія української культури. У п'яти томах. Т.4. Книга 1. Українська культура першої половини ХІІ століття. – Київ: Наукова думка, 2008. – 1008 с.
3. Костюк Леся. Весільна звичаєвість Галичини другої половини ХХ – початку ХХІ століття / Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. – Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип.8. – С.264–272.
4. Лепеха Т. В. Українознавство: навчальний посібник. – К.: ВЦ «Просвіта», 2005.
5. Макаруч З. В. Українське весілля: генеалогія обряду. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 84 с.
6. Макаруч С. Весілля – вінець молодості // Народні традиції сьогодні. Книжково-журнальне видавництво. – Львів, 1963. – С.110–120.
7. Орел Лідія. Українська родина: Обряди і традиції. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2015. – 512 с.; іл.
8. Парховенко С. Ритуальне застосування свічки у весільних обрядах / Сергій Парховенко // Народна творчість та етнографія. – 2004. – №5. – С.89–91.
9. Поріцька О. А. Славен коровай красний як на небі місяць ясный / О. А. Поріцька // Культура слова. – 1989. – Вип.36. – С.60.
10. Спогади Корпан Ганни Іванівни. Науковий етнографічний архів Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ). – Ф.1 Рукописні матеріал. – Оп.8. (Етнографічні процеси на Опіллі). – Спр.88. – 3 арк.
11. Спогади Кравець Марії Володимирівни. Науковий етнографічний архів Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ). – Ф.1 Рукописні матеріал. – Оп.8. (Етнографічні процеси на Опіллі). – Спр.86. – 4 арк.
12. Спогади Озарків Галини Ярославівни. Науковий етнографічний архів Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ). – Ф.1 Рукописні матеріал. – Оп.8. (Етнографічні процеси на Опіллі). – Спр.87. – 7 арк.

References

1. Borysenko V. Simejna obrjadovist' ukrai'nciv XX – pochatku XXI stolittja / V. K. Borysenko. – K.: NAN Ukrai'ny, IMFE, 2016. – 256 s.
2. Istorija ukrai'ns'koi' kul'tury. U p'jaty tomah. T.4. Knyga 1. Ukrai'ns'ka kul'tura pershoi' polovyny XII stolittja. – Kyi'v: Naukova dumka, 2008. – 1008 s.
3. Kostjuk Lesja. Vesil'na zvyčajevist' Galychyny drugoi' polovyny XX – pochatku XXI stolittja / Ukrai'na – Jevropa – Svit. Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prac'. – Ternopil': Vydavnytvo TNPU im. V. Gnatjuka, 2011. – Vyp.8. – S.264–272.
4. Lepcha T. V. Ukrai'noznavstvo: navchal'nyj posibnyk. – K.: VC «Prosvita», 2005.
5. Makarchuk Z. V. Ukrai'ns'ke vesillja: genealogija obrjadu. – Rivne: Volyn's'ki oberegy, 2004. – 84 s.
6. Makarchuk S. Vesillja – vinec' molodosti // Narodni tradycii' s'ogodni. Knyzhkovo-zhurnal'ne vydavnytvo. – L'viv, 1963. – S.110–120.
7. Orel Lidija. Ukrai'ns'ka rodyna: Obrjady i tradycii'. – K.: Vydavnytvo imeni Oleny Teligy, 2015. – 512 s.; il.
8. Parhovenko S. Rytual'ne zastosuвання svichky u vesil'nyh obrjadah / Sergij Parhovenko // Narodna tvorčist' ta etnografija. – 2004. – №5. – S.89–91.
9. Poric'ka O. A. Slaven korovaj krasnyj jak na nebi misjac' jasnyj / O. A. Poric'ka // Kul'tura slova. – 1989. – Vyp.36. – S.60.
10. Spogady Korpan Ganny Ivanivny. Naukovyj etnografichnyj arhiv Fakul'tetu istorii', politologii' i mizhnarodnyh vidnosyn Prykarpats'kogo nacional'nogo universytetu imeni Vasylja Stefanyka (m. Ivano-Frankivs'k). – F.1 Rukopysni materialy. – Op.8. (Etnografichni procesy na Opilli). – Spr.88. – 3 ark.
11. Spogady Kravec' Marii' Volodymyrivny. Naukovyj etnografichnyj arhiv Fakul'tetu istorii', politologii' i mizhnarodnyh vidnosyn Prykarpats'kogo nacional'nogo universytetu imeni Vasylja Stefanyka (m. Ivano-Frankivs'k). – F.1 Rukopysni materialy. – Op.8. (Etnografichni procesy na Opilli). – Spr.86. – 4 ark.
12. Spogady Ozarkiv Galyny Jaroslavivny. Naukovyj etnografichnyj arhiv Fakul'tetu istorii', politologii' i mizhnarodnyh vidnosyn Prykarpats'kogo nacional'nogo universytetu imeni Vasylja Stefanyka (m. Ivano-Frankivs'k). – F.1 Rukopysni materialy. – Op.8. (Etnografichni procesy na Opilli). – Spr.87. – 7 ark.

Ivantsiv N. A., master of the Department of Ethnology and Archeology of the State Pedagogical University «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University» (Ukraine, Ivano-Frankivsk), ivanciv1996@ukr.net

Wedding ceremony in Opilie (on the example of Zhydachiv district of Lviv region)

On the basis of a number of ethnographic and historiographical sources, the wedding ceremonial ritual was investigated in Zhidachiv district at the end of the 19th and 30th years of the 20th century. The purpose of the study is to comprehensively study Opilia wedding ceremonies. The work analyzes pre-wedding ceremonial and cycle of post-holiday traditions, traces local wedding customs and rites of the central part of Opilia. The method of field research collected and processed ethnographic materials from residents of settlements Zhydachiv district of Lviv region. The example of studying the problems shows that traditional wedding customs and ceremonies are a necessary component in terms of disclosing the peculiar microcosm of the Ukrainian traditional family, family values and experience, the cognitive aspect of the whole diversity of ritual symbolism and poetic creativity.

Keywords: *Opilia, wedding ceremony, family values, matchmaking, review, engagement, maiden-evening, colorful wreath, «gate», marriage, thanksgiving, ceremonial symbols.*

* * *

УДК 778.5(091)(477.7)«1950–1990»

Кірчев В. Г.,

здобувач кафедри історії України,
Інститут історії, політології та права,
Миколаївський національний університет
ім. В. О. Сухомлинського (Україна, Миколаїв),
vadim.kirchev040871@gmail.com

Розвиток кіноаматорства у Херсонській області в 1950–х – 1990–х роках

Стаття розповідає про історію руху кіноаматорів міста Херсон, створення Херсонського обласного кіноклубу, діяльність галузевих

аматорських кіностудій на Херсонщині, роботу діячів культури з популяризації кіномистецтва з 1950-х до початку 1990-х років.

Провідною темою даного дослідження є зростання інтересу мешканців Херсонщини до кіномистецтва у динаміці від сприймання продукції кіноіндустрії до самостійної творчості – кіноаматорства в 1950-х – 1990-х роках. Метою дослідження є аналіз особливостей поширення руху кіноаматорства у краї. Автором було узагальнено значний масив архівних документів, кіноматеріалів, спогади кіноаматорів, проаналізовано друковані періодичні видання. Аналіз творчої спадщини кіноаматорів Херсонщини, який здійснює автор, доводить, що ними створено своєрідний літопис краю. Дослідник наголошує, що творчість кіноаматорів мала велике культурно-просвітницьке значення, сприяла естетичному зростанню молоді, і підкреслює, що проблема збереження цієї спадщини є сьогодні актуальною.

Ключові слова: *аматорська кіностудія, обласний кіноклуб, народний самодіяльний колектив, творчість кіноаматорів, популяризація кіномистецтва.*

Мистецтво кіно з часів його появи викликало найбільший інтерес людей, адже в ньому поєдналися не тільки інші види мистецтва, але й досягнення науково-технічного прогресу. «Живі картини» стали ілюзією другої реальності і одночасно найбільш точним відбитком першої. Можливість зафіксувати мить, що зникає, або створити власний світ приваблює не лише професіональних кіномитців, але й аматорів, а в другій половині ХХ століття кіноаматорський рух стає помітною складовою культури країни. Кожна область України долучилася свого часу до цього руху, свої особливості мав розвиток кіноаматорства на Херсонщині.

Провідною темою даного дослідження є зростання інтересу мешканців Херсонщини до кіномистецтва у динаміці від сприймання продукції кіноіндустрії до самостійної творчості – кіноаматорства в 1950-х – 1990-х роках.

Метою дослідження є аналіз діяльності кіноаматорів Херсонської області, особливостей поширення руху кіноаматорства у краї, а також причин його згасання на основі наявних архівних та публіцистичних матеріалів.

Об'єктом дослідження виступає історія створення і розвитку та творчий доробок кіноаматорів Херсонської області в 1950-х – 1990-х роках.

Фундаментальних досліджень з історії кіноаматорства на Херсонщині нажаль не проводилось ані науковцями, ані фахівцями, і тому джерельною базою даної роботи стали матеріали Херсонського державного архіву, періодичні видання Херсонщини, спогади, інтерв'ю та роботи кіноаматорів краю.

Кіномистецтво завжди відігравало важливу роль у культурно-виховній роботі як потужний засіб впливу на свідомість людини, а з кінця 1950-х років держава почала приділяти посилену увагу розвитку кіноіндустрії – як створенню кінострічок, так і розширенню кінопрокату. В Херсонській області у 1957 році збудовано 4 районних і один міський дитячий кінотеатр. В 1958 році за рахунок державної позички було збудовано ще 19 нових кінотеатрів і літніх кіномайданчиків, які створювались на подвір'ях великих комунальних будинків.

Популярність кіномистецтва на Херсонщині зростала з року в рік: за 1957 рік і 4 місяці 1958 року в Херсонській області проведено 5 кінофестивалів, а вже у 1968 році – 11 кінофестивалів і тематичних показів на різні теми дня. Фільми цих фестивалів переглянули 600 тисяч глядачів. Особливо успішно пройшли кінофестивалі, присвячені ювілейним датам року, і тематичний показ військово-патріотичних фільмів. Кінотеатри міста, які проводили систематичну передсеансову роботу, в 1968 р. провели 6255 заходів, які